

**Türkmenistanyň Statistika baradaky
döwlet komitetiniň
2017-nji ýylyň 18-nji aprelinde
26 belgili buýrugy bilen
tassyklanyldy**

**№ 1-MHI “Kärhananyň maliýe-hojalyk işleri
barada hasabat”, (çärýeklik)
döwlet statistik hasabat formasyny doldurmak boýunça
GOLLANMA**

Hasabaty hasabat döwründen soň aýyň 25-ne çenli tabşyryjylyk:

1. Ykdysadyýetiň döwlete dahylsyz sektorynyň kärhanalary – ýerleşýän ýerindäki statistika edarasyna.

2. Işini «Uglewodorod baýlyklar hakynda» Türkmenistanyň kanunyna laýyklykda amala aşyrylan kärhanalar:

Türkmenistanyň telekeçi ýuridiki şahslary:

a) hususy eýeçilikdäki,

b) kooperativ eýeçilikdäki, alyjylar jemgyýetleriniň kärhanalaryny goşmazdan,

ç) jemgyýetçilik guramalaryň kärhanalary,

d) gatyşyk eýeçiligi bilen, daýhan birleşiklerini goşmak bilen,

daşary ýurt maýa goýumlary bolan kärhanalar:

a) beýleki döwletleriň, olaryň ýuridiki we fiziki şahslaryň eýeçiligi bolan kärhanalar,

b) türkmen we daşary ýurt taraplarynyň gatnaşmagyndaky bilelikdäki gatyşyk eýeçiligi bolan kärhanalar

Türkmenistanyň Statistika baradaky döwlet komitetine Turkmenistanyň Prezidentiniň kararyna laýyklykda bellenilen möhletde tabşyryjylyk.

Ykdysady işiň esasy görnüşi ýylyň başyndan kesgitlenilýär we ýylyň dowamynda üýtgedilmeýär.

Eger-de kärhana köp ugurly hökmünde hasaba alnan bolsa, onda ykdysady işiň esasy görnüşi “Hojalyk subýektlerini hasaba alyş kartoçasyna” laýyklykda kesgitlenilýär.

Kärhana (gurama) doly adyny, ýerleşýän ýeriniň takyk salgysyny, telefon belgisini, subýektiň tapawutlandyryjy koduny (HSUK), işiň esasy görnüşiň koduny (YIGDK Rev 2), eýeçiligiň görnüşiň koduny (EGDK), guramaçylyk-hukuk görnüşiň koduny (GHGDK) we beýlekileri görkezmelidir. ETYZ-nyň çäkleýin ýa-da pudaklaýyn statusyna degişli bolan kärhanalar baş sahypanyň “kodlar” sütününde “1” sanyny belleýärler. Ygtyýarnama boýunça işleýän kärhanalar baş sahypanyň “kodlar” sütününde “1” sanyny belleýärler.

Kärhananyň (guramanyň) statusy “Daşary ykdysady gatnaşyklarynda puly kadalaşdyrmak we pula gözegçilik etmek hakynda“ Türkmenistanyň Kanunynyň 1 maddasyna laýyklykda kesgitlenilýär (01.10.2011 ý., 29.08.2013 ý. üýtgeşmeler bilen). Kanuna laýyklykda:

rezidentler diýip, Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda döredilen, Türkmenistanyň çäginde we onuň çäginde daşarda ýerleşýän ýuridik şahslara (olaryň şahamçalary, wekilhanalary) aýdylýar;

dahylsyzlar diýip, daşary ýurt döwletleriniň kanunçylygyna laýyklykda döredilen, Türkmenistanyň çäginde daşarda ýerleşýän ýuridik şahslara we ýuridik şahslar bolup durmaýan guramalara, şeýle hem olaryň şahamçalaryna, wekilhanalaryna we beýleki aýrybaşgalanan birliklerine aýdylýar.

1 – 6 bölümleri hemme kärhanalar doldurýarlar.

7-nji bölüm, ykdysady işiň esasy görnüşine garamazdan, esasy serişdelere maýa goýumlaryny we esasy serişdeleriň işe girizilmegini amala aşyran kärhanalar doldurýarlar.

8-nji bölüm, ykdysady işiň esasy görnüşine garamazdan, senagat önümlerini (işleri, hyzmatlary) öndürýän kärhanalar doldurýarlar.

9-njy bölüm, ykdysady işiň esasy görnüşine garamazdan, diňe ilata däl-de, eýsem kärhanalara hem hyzmat edýän kärhanalar doldurýarlar. Bu bölümde ýurduň rezident we rezident däl taraplarynyň eden hyzmatlary görkezilýär.

10-njy bölüm esasy ykdysady işine garamazdan oba hojalyk önümini öndürýän (hyzmat edýän) kärhanalar doldurýarlar.

1 BÖLÜM. IŞGÄRLERINIŇ SANY WE IŞ HAKY

1-nji bölüm Türkmenistanyň Statistika baradaky döwlet komitetiniň 2017-nji ýylyň 24-nji martyndaky 15 belgili buýrugy bilen tassyklanan Işgärleriň sanynyň we iş hakynyň statistikasy boýunça gollanma laýyklykda doldurylýar.

01-nji setirde işe formal berkidilen işgärleriň aýratyn toparlaryny (göwreliligi we çaga dograndygy üçin hem-de çagalara seretmek üçin goşmaça rugsatdaky aýallar, administrasiýanyň başlangyçlary boýunça iş haky tölenmezden zähmet rugsadyndakylar we ş.m.) aýyrmak bilen, sanaw boýunça işgärleriň hakyky sany görkezilýär.

Doly däl iş gününde ýa-da doly däl iş aýynda işleýän işgärleriň sany, hakyky işlenen wagta proporsional hasaplanylýar. Bir kärhanada iki ýa-da bir ýarym stawka işleýän ýa-da bir kärhanada içerki utgaşdyryjy hökmünde resmileşdirilen işgär sanaw boýunça işgärleriň sanynda bir adam hökmünde hasaba alynýar we utgaşdyryjylaryň sanyna goşulmaýar.

02-nji setirde kärhanada işleýän aýal-gyzlaryň sany görkezilýär. 02 setir 01 setirden az ýa-da oňa deň bolup biler.

03-nji setirde daşary ýurt işgärleriniň hakyky sany görkezilýär.

04-nji setirde sanawyn düzüminde bolmadyk işgärleriň ortaça sany bu işgärleriň her bir senenama günü üçin şertnamanyň hereket edýän döwrüniň dowamynda bitewi birlik hökmünde hasaba alynmagyndan ugur alnyp hasaplanylýar.

Sanawyn düzümine girmeyän işgärleriň sanyna aşakdaky işgärler degişli:

– bir gezeklik işleri ýerine ýetirmek üçin işe çekilen işgärler (saglygy goraýyş edaralaryna lukmanlaryň maslahat bermegi, ekspertiza boýunça işler, inwentyr abatlamak, agartmak, reňklemek we ş.m. işler boýunça);

– raýat-hukuk häsiýetli şertnamalar boýunça (potrat şertnamasyny goşmak bilen) işleri ýerine ýetirýän işgärler;

– beýleki kärhanalardan utgaşdyryp işlemek üçin aýratyn hasaba almak bilen işe kabul edilenler;

– beýleki kärhanalara işlemäge wagtlaýyn iberilýän işgärler, eger olar üçin esasy iş ýeri boýunça iş haky saklanmaýan bolsa;

– ýokary ýa-da orta hünärmenlik okuw mekdeplerini tamamlandan soň zähmet rugsadynda bolup, zähmet rugsadyndaky wagty üçin işe ugradylan ýerindäki kärhanadan kömek pullaryny alan ýaş hünärmenler;

– “Işgärleriň sanynyň we iş hakynyň statistikasy boýunça gollanmanyň” “Işgärleriň sanaw boýunça sanyna laýyklykda beýleki işgärler” atly 2-nji bölüminiň 14-nji bendinde göz önünde tutulan beýleki işgärler.

07-nji setirde gazaňlaryň ähli görnüşleri, şeýle hem pul we natural görnüşde hasaplanan pul sylaglary (baýraklar), goşmaça tölegleriň hem-de sosial tölegleriň möçberi görkezilýär. İş hakynyň düzümine işgärler köpçüliginiň agzalarynyň paýnamalar we kärhananyň emlägine goýumlar boýunça tölenýän girdejiler (diwidendler, göterimler) goşulmaýar.

Hasabatda tölemek üçin hasaplanan puluň möçberi (salgyt we beýleki tutumlar aýrylmazdan), tölegiň maliýeleşdiriş çeşmesine garamazdan, töleg resminamalaryna laýyklykda görkezilýär.

08-nji setirde utgaşdyryp işleýänleriň iş haky gory görkezilýär.

09-njy setirde raýat-hukuk häsiýetli şertnama boýunça işleri ýerine ýetirýän işgärleriň iş hakynyň gory görkezilýär.

10-njy setirde, sosial tölegleri goşmazdan, iş haky gory görkezilýär. Sosial töleglere aşakdakylar degişli:

– maddy kömek;

– Türkmenistanyň kanunçylygynda göz önünde tutulan 62 ýaşa (Ak goýun toýuna) ýeten işgäre bir gezekleýin berilýän pul sylagy;

– bir gezekleýin berilýän höweslendiriji tölegler (baýramçylyk seneleri bilen baglylykda işgärlere berilýän sowgatlaryň gymmaty);

– İşgärleriň sanynyň we iş hakynyň statistikasy boýunça gollanmanyň “Durmuş häsiýetli tölegler” diýen X. bölümünde göz önünde tutulýan beýleki sosial häsiýetli tölegler.

11-nji setirde “Ortaça aýlyk iş haky“ aşakdaky görnüşde hasaplanýar:

$$\frac{(10 \text{ setir} - 08 \text{ setir} - 09 \text{ setir})/01 \text{ setir}}{\text{Hasabat döwründäki aýlaryň sany}}$$

12-njy setirde daşary ýurt işgärleriniň iş haky gaznasy görkezilýär.

12e setirde täze iş orunlarynyň sany iş orunlarynyň umumy sanynyň köpelmegine getirýän täze gurluşygyň, durkuny täzelemegiň, önümçiligi giňeltmegiň we beýlekileriň netijesinde hasabat döwründe döredilen iş orunlaryna kabul edilen ýa-da kabul edilip bilinjek işgärleriň sanyny görkezýär.

12ä setirde hasabat döwrüniň ahyryna boş iş orunlarynyň (wakansiýalaryň) sany doly iş bilen üpjün edilen şertlerinde kärhana, gurama talap edilýän işgärleriň sanyny görkezýär.

2 BÖLÜM. UMUMY YKDYSADY GÖRKEZIJILER

01–08-nji setirler boýunça 2013-nji ýylyň 14-nji martyndaky 45-Ö belgili Türkmenistanyň maliýe ministriniň buýrugy bilen tassyklan, girdejileri we çykdajylary kämilleşdirmek boýunça kämilleşdirilýän usulyýet görkezmelerine laýyklykda, görkezijileri doldurylýar. Bu kada gabat gelmeýän 01a setirde girdeji GBS, aksizsizler we söwdanyň artyrlan bahasy bilen hasaba alynýar.

03-nji setirde öndürilen önümiň (harydyň, hyzmatyň) zawodyň içeri dolanyşygyny goşmazdan hereket edýän nyrlardaky (GBS-i we aksizleri goşmazdan) jemi möçberi görkezilýär. Bu maglumatlar ýuridiki şahs tarapyndan amala aşyrylýan ähli ykdysady işleriniň görnüşleri boýunça öndürilen harytlaryň we hyzmatlaryň möçberi barada maglumatlary jemlemek arkaly emele getirilýär.

04-nji setirde kärhananyň hasabat döwründäki girdejileriniň jemi görkezilýär.

06-njy setir boýunça kärhananyň hasabat döwründäki çykdajylarynyň jemi görkezilýär.

08-nji setir boýunça salgyt salynmazyndan öňki peýda (ýitgi) jemi peýdanyň, maliýeleşdirmekden gelen girdejiniň, gaýry girdejileriň möçberi bilen önümleri ýerleşdirmek we hyzmatlary ýerine ýetirmek boýunça çykdajylaryň möçberiniň, maliýeleşdirmek üçin çykdajylaryň, administratiw we gaýry çykdajylaryň möçberiniň arasyndaky tapawut hökmünde kesgitlenilýär.

09-njy setir boýunça kärhananyň, guramalaryň hasabat döwrüniň ahyryna algylary görkezilýär. 10-njy setirde hasabat döwrüniň ahyryna kärhananyň borçnamalary boýunça bergileri görkezilýär.

11-nji setirde kärhananyň ýerleşdirilen harytlarynyň satylan we satyn alnan nyrlarynyň tapawudy hökmünde harytlaryň we hyzmatlaryň söwdasynyň artdyrlan bahasy görkezilýär.

12-nji setirde bölek söwda haryt dolanyşygy – ilata özi sarp etmek üçin ýa-da öý hojalygynda peýdalanmak üçin nagt pula ýa-da banklaryň karz kartoçkalary, hasaplaşyk çekleri, goýumçylaryň hasaplaryndan geçirmeler boýunça, hasap açmazdan fiziki tarapyň tabşyrygy boýunça, nagt hasaplaşyk ýaly hasaba alynýan töleg kartalary arkaly tölenen harytlaryň satuwyndan gelen serişdeler.

Ilatyň aýratyn toparyna ýeňillikli satylan (goýberilen) ýa-da durmuş taýdan goramak edaralary tarapyndan bahasy doly tölenen harytlaryň gymmaty bölek satuw söwda dolanyşygyna doly möçberde goşulýar. Ýuridiki şahslara (şol sanda sosial ýaýrawyň guramalaryna, ýörite sarp edijilere we ş.m.) we hususy telekeçilere bölek satuw ulgamyndan goýberilen harytlaryň gymmaty, kärhananyň iýmitiniň dolanyşygy bölek satuw söwdasyna goşulmaýar. Bölek satuw söwdasynyň dolanyşygy bölek satuw söwda nyrhларында – söwda nyrhynyň artdyrmasyny we goşulan baha üçin salgydy öz içine alýan hakyky satuw nyrhларында berilýär.

Ulagyň ähli görnüşleri boýunça satylan talonlaryň, lotereýa biletleriniň, telefon kartalarynyň gymmaty, aragatnaşyk hyzmatlarynyň ekspres tölegi bölek satuw söwda dolanyşygyna goşulmaýar.

Sarp ediş harytlarynyň ýerleşdirilmegi (13-nji setir) – ilata özi sarp etmek üçin ýa-da öý hojalygynda peýdalanmak üçin sarp ediş harytlaryny ýerleşdirmekden alnan serişdeler.

Önümçilik-tehniki önümleriň bölek satuw haryt dolanyşygyna maşynlaryň, elektrik mehanizmleriniň we enjamlarynyň, çig malyň we materiallaryň ýerleşdirilmegi girýär (14-nji setir). 15-nji setirde ýerleşdirilen ulag serişdeleriniň bölek satuw haryt dolanyşygynyň möçberi görkezilýär. 15-nji setirde diňe bir satylan täze ulag serişdeleri däl-de, ulanyşda bolanlarynyň satuwy hem hasaba alynýar.

16-njy setirde kärhana tarapyndan ownuk lomaý söwdany goşmak bilen, lomaý söwda harytdolanyşygy görkezilýär. Lomaý harytdolanyşygy – öň başga ýerden alnan we ýuridiki şahslara we hususy telekeçilere öz işinde peýdalanmaklary (gaýtadan işlemek ýa-da soňlugy bilen satmak) üçin alyp-satmak maksatlary bilen ugradylan harytlaryň gymmaty.

Lomaý satuw söwda dolanyşygy söwda nyrhynyň artdyrmasyny, goşulan baha üçin salgydy, aksizleri, eksport pajyny, gümrük ýygymlaryny we şoňa meňzeş hökmany tölegleri öz içine alýan hakyky satuw nyrhларында berilýär. Komissionerleriň (wekilleriniň, agentleriniň) sylag tölegleriniň möçberi GBS-i goşmak bilen hakyky gymmaty boýunça görkezilýär.

Önümçilik-tehniki maksatly önümleriň lomaý haryt dolanyşygyna maşynlaryň, elektrik mehanizmleriniň we enjamlarynyň, çig malyň we materiallaryň ýerleşdirilmegi girýär (18-nji setir). 19-njy setirde ulag serişdelerini ýerleşdirmek boýunça lomaý haryt dolanyşygy görkezilýär.

20-nji setirde iýmit kärhanalarynyň dolanyşygy görkezilýär, oňa kärhananyň öndüren öz kulinar önümini we kulinar tarapdan işlenilmedik satyn alnan harytlary esasan ýerinde sarp etmek üçin, şeýle hem ilatyň dürli gatlaklarynyň iýmitlenmegini guramak üçin kärhanalara we hususy telekeçilere ýerleşdirmekden alnan serişdeler degişli.

Iýmit kärhanalarynyň dolanyşygy işiň şu görnüşi esasy bolup durýan guramalar hem-de işiň beýleki görnüşleri bilen meşgullanyp, kulinar önümleri we sarp etmek üçin satyn alynýan harytlary, esasan, ýerinde öz iýmit kärhanalarynyň üsti bilen ilata satmak işlerini amala aşyran guramalar boýunça maglumatlary öz içine alýar. Iýmit kärhanalarynyň dolanyşygy iýmit kärhanasynyň nyrh artdyrmasy, goşulan baha üçin salgydy we ş.m. hökmany tölegleri öz içine alýan hakyky satuw nyrlarynda görkezilýär.

21-nji setirde bölek satuw söwdasyndaky harytlaryň galyndylarynyň möçberi (iýmit kärhanalaryny goşmak bilen) görkezilýär.

22-nji setirde lomaý satuw söwdasyndaky harytlaryň galyndylarynyň möçberi görkezilýär.

Harytlaryň ätiýaçlyk gollary hökmünde söwda guramasyna, kärhana degişli, onuň balansynda duran hem-de söwda we ilata iýmiti guramak üçin niýetlenen ätiýaçlyk harytlaryň hemmesi hasaba alynýar.

Harytlaryna ätiýaçlyk gollaryna şular girmeyär:

- ugradylan ýoldaky harytlar;
- söwda guramalarynyň kömekçi önümçilik kärhanalaryndaky taýýar önümler;

- şu söwda guramasy tarapyndan jogapkärçilikli (saklamak üçin ynanç haty esasynda) saklawa alnan harytlar;

- boş gaplaryň ähli görnüşleri – ýumşak, gaty, aýnadan edilen;

- maddy-tehniki üpjünçiliginiň harytlary.

23-nji setirde ýerleşdirmek üçin niýetlenen, emma hasabat tabşyrylýan senesine ýerleşdirilmän galan, kärhananyň öz önümçiliginde öndürilen harytlaryň galyndysy görkezilýär.

3 BÖLÜM. BÝUJET BILEN WE BÝUJETDEN DAŞARY GAZNALAR BILEN TÖLEGLER BOÝUNÇA HASAPLAŞYKLAR

3-nji bölüm boýunça görkezijiler Türkmenistanyň kanunyna laýyklykda doldurylýar.

4 BÖLÜM. ESASLYK MAÝA

Esaslyk maýa kärhananyň, edaranyň esasy we dolanyşyk serişdelerini emele getirýän esasy çeşme bolup durýar. Hasabat döwrüniň ahyryna esaslyk gorunyň jemi kärhananyň buhgalter balansynyň passiwinde görkezilýär.

Esaslyk gora goýumlar pul serişdeleri, maksatlaýyn bank goýumlary, paý, aksiya we beýleki gymmat kagyrlar, karzlar, tehnologiýalar, maşynlar, enjamlar, ygtyýarnamalar, islendik başga emläk, intellektual gymmatlyklar we beýlekiler görnüşinde bolup biler we belli bir döwre satyjy hem-de alyjynyň ylalaşylan bazar nyrhy boýunça bahalandyrylýar.

Eger esaslyk gora goýumlar pul görnüşinde amala aşyrylan bolsa, onda hasaba alyş pursady bankda hasaba alnan pursady, eger goýumlar maşyn, enjam, emläk we beýlekiler görnüşinde bolsa – balans gymmatynyň balans wedomostlarynda hasaba alnan pursady hasaplanýar.

“Ýurt” sütüninde bilelikgäki kärhana ýa-da bütinleý daşary ýurt maýa goýujysyna degişli kärhana serişde goýan daşary ýurtly hyzmatdaşlaryň döwletleriniň atlary we kodlary görkezilýär.

“Esaslandyryjylar” sütüninde kärhana serişde goýan esaslandyryjylaryň doly düzümi görkezilýär.

“Hyzmatdaşlaryň paýy” sütüninde daşary ýurt we Türkmenistan tarapyndan goýumçynyň serişdeleri aýratynlykda görkezilýär.

5 BÖLÜM. ÖNÜMI (HARYTLARY, HYZMATLARY) ÖNDÜRMEK ÜÇIN EDILEN HARAJATLAR

01-08-nji setirlerde 1-2-nji sütünler boýunça 2013-nji ýylyň 14-nji martyndaky 45-Ö belgili Türkmenistanyň maliýe ministriniň buýrugy bilen tassyklanan, usulyýet görkezmelerine laýyklykda, girdejileri we çykdaýlary emele getirýän kärhananyň harajatlary görkezilýär.

„Maddy harajatlar“ diýen 02-nji setirinden (Türkmenistanyň Salgyt kodeksiniň 155-nji maddasy) 03, 03a, 03b setirler aýratynlykda bölünip çykarylýar. 02-nji setir 03, 03a we 03b setirleriň jeminden uly ýa-da oňa deň bolmaly.

08-nji setir 07-nji setirden kiçi ýa-da deň bolmalydyr.

6 BÖLÜM. MADDY DÄL AKTIWLERIŇ DÜZÜMI

01-nji setir kärhana degişli oýlap tapyşlara we şoňa meňzeş gaýry önümçilik, ylym, edebiýat hem-de sungat barada işe degişli awtorlyk we gaýry hukuklaryň aňýet (intellektual) eýeçiligiň gymmatyny görkezýär.

02-nji setir kärhana degişli bolup duran tebigy gorlardan peýdalanmaga hukugynyň gymmatyny görkezýär.

03-nji setir maddy däl aktiwleriň eýeçilikdäki gymmatynyň ýokarlanmagy boýunça kärhananyň çeken guramaçylyk çykdaýlarynyň jemini görkezýär.

04-nji setir maddy däl aktiwleriň eýeçilikdäki gymmatynyň ýokarlanmagy boýunça kärhananyň çeken beýleki çykdajylaryň jemini görkezýär.

05-nji setir 01–04-nji setirleriň jemine deň gelmelidir.

7 BÖLÜM. ESASY SERIŞDELERE MAÝA GOÝUMLARY. ESASY SERIŞDELERIŇ IŞE GIRIZILIŞI WE TEHNOLOGIÝA ENJAMLARYNY GURNAMAK

7-nji bölümi esasy serişdelere maýa goýumlary (önümçilik we önümçilik däl maksatly obýektleriň gurluşygyna, awtomobilleri, enjamlary, kompýuterleri we beýleki tehnikalary satyn almaga, köpýylyk bag agaçlaryny oturtmaga we ösdürip ýetişdirmäge hem-de önüm berýän işçi mallary edinmäge harajatlary) amala aşyran kärhanalar doldurýar.

7.1. Obýektleriň we tehnologik - enjamlaryň işe girizilmegi (ýylyň başyndan)

A sütüninde ýylyň başyndan işe girizilen obýektleriň sanawy, olaryň ýerleşýän ýeri we enjamlaryň tehnologik gurnalsynyň atlary (ýoly) Türkmenistanyň Prezidentiniň 2015-nji ýylyň 9-njy ýanwarynda çykaran 14046-njy kararyna laýyklykda oba hojalyk önümçiligi üçin berilýän ýer bölekleri görkezilýär.

Tehnologiýa enjamy, her dürli önümçilik tapgyrlara gatnaşýan, çig maly gaýtadan işlemek üçin niýetlenen we taýýar önümi işläp çykarýan enjam bolup durýar. Tehnologiýa enjamyna, stanoklar, basgyçlar, metal guýýan maşynlar, synag stendleri we ş.m. degişlidirler.

Maliýeleşdirmegiň çeşmelerine garamazdan, işe girizilen obýektler, tehnologik enjamlary (liniýa) baradaky maglumatlar jemlenip, 7.1 bölümçede görkezilýär.

1-nji sütünde işe girizilen obýektleriň, ýer bölekleriniň, gurnalan tehnologik enjamlaryň (liniýa) sany görkezilýär.

2-nji sütünde ulanyşa giriziliş resminamasyna laýyklykda işe girizilen obýektiň (tehnologiki liniýanyň ýa-da kärhananyň) kuwwatlygy we ýer bölekleriniň meýdany görkezilýär.

3-nji sütünde işe girizilen obýektiň tehnologik enjamlaryň gurnalan (liniýa), gymmaty manatda görkezilýär.

Işe girizilen obýektiň we tehnologiýa enjamy (liniýa), tehniki-ykdysady esaslandyrmalar esaslandyryş resminamalary we işewürlük meýilnamasy esasynda şertnamalar we smetalar, bilen tassyklanan hakyky möçberleri görkezilýär. Olary statistik hasabatda görkezmek üçin „Ýerine ýetirilen işleriň

we çykdaýylaryň gymmaty barada güwänama“ diýen № 3 forma esas bolup durýar.

7.2. Maliýeleşdiriş çeşmeleri boýunça esasy gaznalaryň işe girizilmegi we esasy serişdelere maýa goýumlary

01-nji setirde, maliýeleşdirmegiň çeşmelerine we ulanyş maksatlaryna (önümçilik we önümçilik däl) garamazdan, tutuş maýa goýumlary baradaky maglumatlar görkezilýär. Soňraky setirlerde bu görkezijiler maliýeleşdiriş çeşmeleri boýunça bölünýär.

1-nji sütünde hasabat döwrüni goşmak bilen ýylyň başyndan işe girizilen esasy serişdeleriň, ýagny gurluşygy tamamlanyp, işe girizilen jaýlaryň, desgalaryň gymmaty, işe girizilen enjamlaryň, maşynlaryň, ulag serişdeleriniň hemme görnüşleriniň; esasy serişdeleriň hasabyna alnan gurallaryň, inwentaryň we beýleki zatlaryň gymmaty barada maglumatlar goýulýar.

2-nji sütünde ýylyň başyndaky ähli maýa goýumlar görkezilýär, olara işleriň we harajatlaryň aşakdaky görnüşleri goşulýar: gurluşyk işleriniň hemme görnüşleri, enjamlary gurnamak işleri, enjamlar, gurallar, inwentarlar üçin harajatlar, beýleki düýpli işler we harajatlar.

3-nji sütünde hasabat döwründe satyn alnan maşynlaryň, enjamlaryň, gurallaryň, inwentaryň gymmaty görkezilýär. Şonda gurnalmagy talap edilýän enjamlaryň gymmaty ýerine ýetirilen düýpli maýa goýumlaryna hemişelik ulanyljak ýerine oturtmak işleriň, ýagny jaýyň (desganyň) konstruksiýasyny göterýän binýada, pola berkitmek we beýleki işleriň hakyky başlanan aýyndan goşulýar. Gurnalmagy talap edilmeýän enjamlaryň gymmaty, şeýle hem gurallaryň we inwentarlaryň gymmaty bellenen ýere gelenden, alyjy tarapyndan kabul edilenden, maddy jogapkär adamlara gowşurylandan soň ýerine ýetirilen maýa goýumlaryna goşulýar.

4-nji sütünde 2-nji sütüniň görkezijilerinden gurluşyk we gurnama işleriň gymmaty bölünip çykarylýar. Bellenen tertipde düzülen 3-nji formadaky “Ýerine ýetirilen işler we harajatlar barada güwänama“ olaryň statistika hasabatynda görkezilmeginiň esasy bolup durýar.

5-nji sütünde gaýry düýpli işler we harajatlar görkezilýär we olaryň düzümine düýpli maýa goýumlaryň hasabyna ýerine ýetirilýän taslama-agtaryş işleri (geljek ýyllaryň gurluşygy üçin işleri we tehniki-ykdysady esaslandyrmalary işläp taýýarlamak boýunça harajatlary goşmak bilen), şeýle hem taslaýyş edaralarynyň awtorlyk gözegçiligi; gurulýan kärhanalaryň direksiýasynyň we tehniki gözegçiliginiň harajatlary; nebitiň, gazyň we termal suwlary ulanyş we çuň gözleg-burawlaýyş işleri; we köpýyllyk miweli we ir-

iýmiş ekinleriň (baglaryň, üzümiň) nahallaryny oturtmak we ösdürip ýetişdirmek, gorag tokaý zolagyny döretmek üçin harajatlar; guradylmagyny talap etmeýän ýerlerde topragy dikeldiş we ýapgyt ýerleri tekizlemek işleri; oba hojalygyna degişli däl kärhanalar we guramalar tarapyndan iş mallaryny we tohum mallary satyn almagyň harajatlary; gurulýan kärhana üçin işgärleri taýýarlamagyň gurluşygyň smetasynda göz önünde tutulan harajatlaryny; ýer uçastoklaryny bölüp bermek boýunça we gurluşyk bilen bagly göçürmek işleriň harajatlary; ýer ulanyjylara gurluşyk şeýle hem beýleki döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin olardan ýer uçastoklarynyň alynmagy ýa-da wagtlaýyn ulanylmagy sebäpli ýetirilen zeleliň öwezini dolmak üçin harajatlar; gurluşyk şeýle hem beýleki döwlet we jemgyýetçilik hajatlary üçin (şu maksatlar üçin gurluşyk işleriniň gymmatyndan başga) ýer ulanyjylardan alynýan ýerleriň ornuna täze ýerleri özleşdirmek bilen bagly harajatlar; jemleýji smeta hasaplamaasynda göz önünde tutulan gurluşyk we gurnama işlerine degişli bolmadyk beýleki işler we harajatlar girýär.

6–7-nji sütünler boýunça 5-nji sütündäki ulanyş we gözleg burawlaýyş boýunça işleriň gymmaty bölünip çykarylýar.

Enjamlary satyn almaklygyň gymmatlyk görkezijileri olary satyn almaklygyň gymmatyny, ulag we taýýarlaýyş-ammara çykadjylaryny goşmak bilen, hakyky nyrlarda beýan edilýär. Import edilen enjamlaryň gymmaty, gümrük paçlaryny we salgydy goşmak bilen, milli pula geçirilen görnüşde şertnamalaýyn (hasaplaşyk) nyrlarynyň esasynda görkezilýär.

02-nji setirde kärhanalaryň, edaralaryň öz serişdeleriniň hasabyna maliýeleşdirilýän esasy serişdelere maýa goýumlary hakynda maglumatlar, ýagny peýdanyň (ýöriteleşdirilen maksatly gorlary goşmak bilen, eger-de olar peýdanyň hasabyna döredilen bolsa), esasy serişdeleri dikeltmek üçin amortizasiýanyň, heläklikli ýagdaýlar, tebigy betbagtçylyklar netijesinde çekilen ýitginiň öwezini dolmak üçin ätiýaçlandyryş edaralary tarapyndan tölenen serişdeleriň, we beýleki serişdeleriň hasabyna amala aşyrylan maýa goýumlarynyň möçberi görkezilýär.

02-nji setirinden peýdanyň hasabyna (03-nji setir), amortizasion tutumlaryň hasabyna (04-nji setir), gaýry serişdeleriň hasabyna (05-nji setir) amala aşyrylýan maliýeleşdiriş çeşmeleri baradaky maglumatlar bölünip çykarylýar.

Eger maýa goýumlary amala aşyrylyp, emma hasabat düzülen wagtynda tölenmedik bolsa, şeýle möçberler hem hasabatda görkezilýär.

06-njy setirde karz serişdeleriň hasabyna maliýeleşdirilýän maýa goýumlarynyň möçberleri görkezilýär we olara banklaryň, maýa goýum gaznalarynyň, ätiýaçlandyryş jemgyýetleriniň, pensiýa gaznalarynyň we beýleki guramalaryň karzlary, daşary ýurt karzlary we beýlekiler degişlidirler.

06-njy setirden milli karzlaryň hasabyna (07-nji setir) we daşary ýurt karzlarynyň hasabyna (08-nji setir) maliýeleşdirilýän çeşmeler bölünip çykarylýar.

07–08-nji setirleriň jemi 06 setire deň bolmalydyr.

09-njy setirde beýleki serişdeleriň hasabyna (haýyr-sahawat, sowgat, jemgyýetçilik serişdeler we beýlekiler) amala aşyrylýan maýa goýumalarynyň möçberleri görkezilýär, şeýle hem maliýeleşdirmegiň beýleki çeşmelerine býujetden daşary döwlet gaznalaryndan maliýeleşdirmek degişlidir.

10-njy setirde portfel maýa goýumlary (kärhananyň işlemegine täsir etmäge hukuk bermeyän we guramanyň esaslyk maýasynda 10%-den az möçberde bolan aksiýalary we paýlary, şeýle hem obligasiýalary, wekselleri we beýleki borçnamalaýyn gymmatly kagyzlary satyn almak (ýa-da satmak) görkezilýär.

7.3. «Obýektleriň gurluşygy we maliýeleşdirilişi»

7.3 Bölümçe diňe gurluşyk obýektleriniň sargytçy kärhanalar tarapyndan doldurýarlar.

1-nji sütünde şertnama (smeta) boýunça gurluşygyň başlanan we tamamlanan ýyllary görkezilýär.

2-nji sütünde gurulýan (durky täzelenýän, abzallaşdyrylýan) desganyň taslama kuwwatlylygy görkezilýär.

3-nji sütünde gurluşyk desgalaryň şertnama (smeta) gymmaty görkezilýär.

4-nji sütünde gurluşyk desgalaryň maliýeleşdiriş çeşmeleri (öz serişdeleriň, karz, merkezleşdirilen we ýerli býujetleriň, döwlet gaznalarynyň, beýleki serişdeleriň hasabyna) görkezilýär.

5-nji sütünde gurluşygyň başlanany bäri hakyky ýerine ýetirilen işleriň möçberi görkezilýär.

6-njy sütünde şu hasabat ýylynyň başyndan bäri ýerine ýetirilen işleriň möçberi görkezilýär.

7-nji sütünde hasabat döwri boýunça gurulýan desganyň ýagdaýynyň kody ýazylýar: gol çekilen we delilnamalary tassyklanan doly tamamlanan gurluşyk; tamamlanan, ýöne delilnama bilen kabul edilmedik gurluşyk; wagtlaýyn ýa-da hemişelik togtadylan gurluşyk; şu ýylda amala aşyrylýan gurluşyk we beýlekiler.

8-nji sütünde täze iş orunlarynyň gurulýan (durky täzelenýän, kämilleşdirilýän) desgalaryň şertnama (smeta) boýunça meýilleşdirilýän sany görkezilýär.

Gymmatlyk görkezijiler oturdan soň bir belgä çenli takykklamak bilen müň manat ölçegde görkezilýär.

8 BÖLÜM. SENAGAT ÖNÜMLERİNİN (HARYTLARYŇ, HYZMATLARYŇ) ÖNDÜRİLİŞI

Bu bölümi senagat önümlerini (işleri, hyzmatlary) öndürýän (ýerine ýetirýän) kärhanalar, guramalar doldurýarlar.

8.1. Önümiň (harytlaryň, hyzmatlaryň) öndürilişi

“Kärhananyň hereket edýän nyrlaryndaky öndürilen senagat önümleriniň (işleriň, hyzmatlaryň) möçberi (GBS-i we aksizleri goşmazdan)“ diýen 01-nji setir, ýeňil we azyk senagatynyň önümiň gelejekde gaýtadan işlenmegi üçin şol bir ýuridiki tarapyň, bir sehinden beýleki sehine özüne düşýän gymmaty boýunça däl-de, lomaý-goýberiş nyrlarynda geçirilýän käbir pudaklaryndaky başga ýagdaýlarda, zawodyň içerki dolanyşygynyň gymmatyny goşmazdan kesgitlenýär.

Ýuridiki tarapyň zawodyň içerki dolanyşygy diýip, işlenilen taýýar önümleriň we ýarym taýýar önümleriň, ýuridiki tarapyň öz senagat-önümçilik hajatlary üçin ulanylýan böleginiň gymmatyna düşünilýär (şol ýuridiki tarapyň esasy serişdeleriniň düzümine geçirilen önümlerden başgalary).

Öndürilen senagat önümleriniň (işleriň, hyzmatlaryň) möçberine aşakdakylaryň gymmaty goşulýar:

– daşyna satmak üçin, öz düýpli gurluşygyna we öz düzüm birlikleriniň senagat däl bölüm birliklerine bermeklige, öz esasy serişdelerine hem-de öz işgärleriniň zähmet hakynyň tölegine niýetlenip hasabat döwründe ýuridiki tarapyň ähli bölüm birlikleri tarapyndan (öz çig malyndan we materiallaryndan hem-de buýrujynyň çig malyndan we materiallaryndan) öndürilen taýýar önümler(harytlar);

– daşyndan gelen sargyt boýunça, öz düýpli gurluşygy we özüniň senagat däl bölüm birlikleri üçin, şeýle hem öz enjamlaryny döwrebaplaşdyrmak we durkuny täzelemek üçin senagat häsiýetli ýerine ýetirilen işler (hyzmatlar);

– önümçiligi hasabat döwründe tamamlanmadyk uzak önümçilik aýlawly önümleri taýýarlamak boýunça işler;

– hasabat döwründe ýa-da ondan öň taýýarlanandygyna garamazdan, hasabat döwründe daşyna, öz düýpli gurluşygyna we özüniň senagat däl bölüm birliklerine goýberilen ýarym taýýar önümler;

Öndürilen senagat önümleriniň (işleriň, hyzmatlaryň) möçberi, maglumatyň getirilýän wagtyndaky hereket edýän nyrlarda, önüm öndürijiniň satuw bahasynda hasaplanylýar (goşulan baha üçin salgydy we aksizi goşmazdan);

Öndürilen senagat önümleriniň möçberiniň bahalandyrylmagy ugradyş stansiýasy boýunça franko-wagon nyrlarynda amala aşyrylýar;

Eger önüm üçin diňe bellenen stansiýasy boýunça franko-wagon nyrhy ulanylýan bolsa, onda ugradyş stansiýasyndan niýetlenen stansiýa çenli daşamagyň gymmaty önümiň möçberi kesgitlenende onuň umumy gymmatyndan aýrylýar;

Eger önüm üçin diňe öndürijiniň franko-ammara nyrlary ulanylýan bolsa, onda önümiň möçberi şol nyrlar boýunça bahalandyrylýar;

Hasabat döwründe öndürilen we ugratmaga niýetlenen, emma heniz ugradylmadyk we tölenilmedik taýýar önümler, öndürilen senagat önümleriniň möçberine önümiň öndürilen aýyndaky hereket eden ortaça nyrlar boýunça goşulýar;

Barter boýunça goýberilýän, satyn alyja muzdsyz berilýän, öndürijä tarapyndan özüniň senagat däl hajatlary üçin ugradylan, öz işgärlerine zähmet hakynyň hasabyna berilýän, şeýle hem öz esasy serişdeleriniň düzümine goşmak üçin niýetlenen önümler (işler, hyzmatlar) hakyky goýberiş nyrlarynda öndürilen (goýberilen) senagat önümleriniň möçberine goşulanda, şol bir ýa-da şoňa meňzeş önümleriň (işleriň, hyzmatlaryň) bahalandyrylýan önümiň öndürilen aýyndaky, eger-de şeýle önüm (iş, hyzmatlaryň) satylmadyk bolsa – onuň iň soňky satylan aýyndaky, emma hakyky özüne düşýän gymmatyndan pes bolmadyk gymmaty boýunça ortaça satuw nyrynda bahalandyrylýar.

„Senagat-önümçilik işgärleriniň ortaça sany“ 02 diýen setir Türkmenistanyň Statistika baradaky döwlet komitetiniň 2008-nji ýylyň 10-njy oktýabryndaky 44 belgili buýrugy bilen tassyklan işgärleriň sanynyň we iş hakynyň statistikasi boýunça düzgünnama laýyklykda hasaplanýar.

03 setirde öndürilen senagat önümleriniň (harytlaryň, hyzmatlaryň) çykarylmagynda meşgul aýal-gyzlaryň umumy sany görkezilýär.

8.2. Önümi ýükläp ýollamak, hyzmat etmek (ýylyň başyndan)

01-nji setirde özüniň öndüren daşyna ugradylan (geçirilen) harytlarynyň we ýerine ýetirilen senagat häsiýetli hyzmatlaryň jemi möçberi görkezilýär. Sargytçynyň çig malyndan we materiallaryndan taýýarlanan, taýýarlaýjy gurama tarapyndan tölenmedik önüm ugradylan harytlaryň möçberine diňe sargytçy tarapyndan goşulýar.

Ugradylan önüm – satyjynyň hasabyna pul gelenine ýa-da gelmedigine garamazdan, hasabat döwründe satyjylara hakyky iberilen önüm. Özüniň öndüren önüminiň satuwy satylýan harydyň toplumyna we satuwyň usulyna garamazdan, söwda işi hasaplanylmaýar. Bölek satuw söwdasynda satylan harytlar ugradylan (geçirilen) harytlaryň möçberine goşulýar. Satuw, şeýle hem öz öndüren harytlarynyň, öz güýçleri bilen ýerine ýetirilen işleriniň, hyzmatlarynyň göni alyş-çalyşy tertibinde iberilen ýa-da goýberilen harytlaryň

möçberi goşulan baha salgydy, aksizleri we beýleki şoňa meňzeş hökmany tölegleri goşmazdan hakyky goýberilen nyrlarda görkezilýär.

Eksporta goýberilýän önümler öndürijiniň hakyky goýberiliş bahalaryndaky öndürilen senagat önüminiň möçberine, önüme goşulan salgydy, aksizi, gümrük pajyny we ugradyş stansiýasyndan eksport edilýän nokadyna çenli ulag çykdaýylaryny goşmazdan, öndürilen önümiň senesine manadyň Türkmenistanyň Banklar arasyndaky walýuta biržasy tarapyndan bellenen hümmeti boýunça hasaplanan şertnama nyrlary boýunça goşulýar.

Import – bu dahyllylaryň dahylsyzlardan harytlaryň, ýerine ýetirilen işleriň, edilen hyzmatlaryň muzdyna alynmagy.

Senagat häsiýetli hyzmatlaryň ýerine ýetirilmegi hyzmatlaryň tamamlanýan pursatyna (eger hyzmat üçin öň tölenen bolsa), ýa-da hyzmata tölenen pursatyna görkezilýär.

04-nji setirde öz önümini (hyzmatlary) öndürmek üçin ýerli, şeýle hem daşary ýurt üpjün edijilerinden satyn alnan çig malyň we materiallaryň gymmaty görkezilýär. Oňa Türkmenistanyň gümrük çäğine çenli eltme boýunça ähli çykdaýylar, şol sanda ätiýaçlandyryş we ulag çykdaýylary goşulýar.

05 we 06-njy setirlerde öz öndüren taýýar senagat önümleriniň ýylyň başyna we hasabat döwrüniň ahyryna ammarlarda ýa-da beýleki saklanýan ýerlerde galyndylaryň gorlaryny satuw nyrlary boýunça görkezilýär.

8.3. Senagat önümleriniň natural görnüşde öndürilişi

8.3-nji bölümçede iberilen ýa-da daşynda satmaga niýetlenen senagat önümleriniň, kärhananyň öz içerki önümçilik hajatlary üçin çykdaýy edilen, şeýle hem daşyndan sargytçynyň çig malyndan taýýarlanan önümiň möçberleri natural ölçegde görkezilýär. B sütün statistika edarasy tarapyndan Türkmenistanyň Statistika baradaky Döwlet komitetiniň 2014-nji ýylyň 23-nji maýyndaky 89 belgili buýrugy bilen tassyklanan Türkmenistanyň senagat önümleriniň sanawy (PRODTM) esasynda doldurylýar.

9 BÖLÜM. HYZMATLAR (ÝYLYŇ BAŞYNDAN)

Bu bölümi hyzmat edýän kärhanalar we guramalar doldurýarlar.

Hyzmatlaryň eksporty (importy) – munuň özi ýurtdan (ýurda) şu hyzmatlaryň çykarylmagy (getirilmegi) bolup durýar: ulag hyzmatlary, syýahatçylyk, aragatnaşyk hyzmatlary, gurluşyk, ätiýaçlandyryş, maliýe, kompýuter we maglumat hyzmatlary, mahabat, buhgalter hasaba alyşy, dolandyryş, maslahat beriş we hyzmatlaryň beýleki görnüşleri. Hyzmatlaryň daşary ykdysady amallary olaryň ýerine ýetirilen pursatynda bellige alynýar. Käbir hyzmatlar meselem, gurluşyk hyzmatlary boýunça, hasaba alyş kabul ediş-tabşyryş delilnamalary boýunça amala aşyrylýar. Hyzmatlaryň eksportyny

(importyny) hasaba almak takyk senenama döwri üçin gymmatlyk aňlatmasynda amala aşyrylýar. Hyzmatlaryň gymmatlyk bahalandyrmasy täjirçilik gelişikleri mahalynda işewür hyzmatdaşlar bilen ylalaşylan bazar nyrlary boýunça amala aşyrylýar. Eksportyň (importyň) daşary söwda hyzmatdaşynyň walýutasynda aňladylan gymmatlyk möçberi daşary ýurt pulunyň Türkmenistanyň Banklar arasyndaky walýuta biržasy tarapyndan bellenen hümmetiniň esasynda gaýtadan hasaplanylýar. Hyzmatlaryň eksporty olaryň alnan ýurdy boýunça (rezident tarapyndan rezident dällere edilen hyzmat), hyzmatlaryň importy hyzmatlaryň edilýän ýa-da öndürilýän ýurdy boýunça (rezident däl tarapyndan rezedente edilen hyzmat) hasaba alynýar.

02-nji setir – gurluşyk hyzmatlary. Gurluşyk hyzmatlary gurluşyk-gurnama we abatlaýyş işlerini edýän kärhanalar tarapyndan ýerine ýetirilýän işleriň görnüşlerini, gurluşyk meýdançalarynda gurluşygyň önünden edilýän işleri, jaý gurmak, raýat gurluşygynyň obýektlerini gurmak, taýýar gurnawlardan jaýlary ýygnamak we bina etmek boýunça işleri, ýörite gurluşyk işlerini, enjamlary gurnamak boýunça, gurluşygy tamamlamak boýunça işleri we bezeg işlerini; raýat gurluşygynda jaýlary gurmak ýa-da ýygnamak üçin maşynlaryň we enjamlaryň kärendesini; raýat gurluşygyny we gurluşyk hyzmatlarynyň beýleki görnüşlerini öz içine alýar.

Täze gurluşyk boýunça işleriň gymmaty – hasabat döwründe ýerine ýetirilen işleri ýa-da gurluşygy doly tamamlanan obýekti tabşyrmagyň delilnamalarynyň esasynda sargytçy tarapyndan tölenen işleriň gymmaty.

03-nji setir – awtomobillere we motosikllere, tehniki taýdan hyzmat etmek we abatlamak boýunça hyzmatlar; motor ýangyjynyň bölekleýin söwdasy boýunça hyzmatlar. Hyzmatlaryň bu görnüşine awtoulag serişdelerine, awtomobillere we motosikllere (welosipedleri goşmazdan) tehniki hyzmatlar we abatlaýyş işleri, ýagny tehniki hyzmat etmek elektrik enjamlaryny abatlamak, şinalary abatlamak, olary oturtmak we çalşyrmak, tigirleri sazlaşdyrmagy we balanslaşdyrmagy, mehaniki abatlaýyş, reňklemegi, ýuwmagy, ýylmamagy, gorag we bezeg örtüklerini, ulagyň içini arassalamagy, başga ýere geçirmegi, goşmak bilen, işleriň beýleki şoňa meňzeş görnüşleri hem-de ýolda tehniki kömek bermek degişlidir.

04-nji setir – şahsy maksatly we hojalykda ulanylýan önümleri abatlamak hyzmatlary. Bu hyzmatlar özi ulanmak üçin predmetleri we durmuş harytlaryny abatlamagy we oturtmagy, aýakgap bejermegi, ýol üçin we galantereýa önümlerini, durmuşda ulanylýan elektrik enjamlaryny, maşynlary, abzallary, sagatlary, şaý-sep önümlerini, tikiçilik, trikotaž, örülen önümleri, kellä geýilýän zatlary abatlamagy; mebeli abatlamagy we durkuny dikeltmegi, haly we haly önümlerini, welosipedleri abatlamagy öz içine alýar.

05-nji setir – ulag hyzmatlary – hemmesi.

Ulag hyzmatlary bu hyzmatlaryň ähli görnüşlerini öz içine alýar (deňiz, içerki suw, howa, awtomobil, demir ýol, geçiriji turba we kömekçi goşmaça

ulag işleri). Ol şu hyzmatlary öz içine alýar: ýolagçy gatnatmak we ýük daşamak, ulag serişdeleriniň işgärleri bilen kärendesi (şertnama boýunça ýa-da çarter gatnawlary), şeýle hem şolar bilen baglanyşykly umumy we kömekçi hyzmatlar.

Daşalan ýükler (daşalan ýükleriň möçberi) – ulag serişdeleri bilen daşalan ýükleriň tonna hasabyndaky möçberi. Ulag kärhanalary tarapyndan işleriň ähli möçberini häsiýetlendirmek maksady bilen, ugradylan ýükleriň we beýleki ulag kärhanalaryndan daşamak üçin kabul edilen ýükleriň jemi hökmünde kesgitlenýän “daşalan ýükler“ (ýükleriň daşalany) görkezijisi ulanylýar. 07, 13, 16, 22, 28, 36-njy setirler boýunça hasaba alynýar.

Ýük dolanyşygy – ulaglaryň ýük daşamak boýunça işiniň tonno-kilometrde aňladylýan möçberi. Daşalan ýüküň her ugradylan böleginiň agramynyň onuň daşalan aralygyna köpeldilen möçberiniň jemi hökmünde kesgitlenilýär. 08, 17, 23, 29, 37-nji setirler boýunça görkezilýär.

Ýolagçy gatnatmak – hasabat döwründe gatnadylan ýolagçylaryň sany. Ulaglaryň, gatnawlaryň görnüşleri boýunça hasaba alynýar hem-de 19, 25, 31, 39 setirler boýunça görkezilýär.

Ulagyň ýolagçy dolanyşygy – ulagyň ýolagçy gatnatmak boýunça işiniň möçberi. Ýolagçy-kilometr, ýagny ýolagçylaryň 1 km aralygy geçmegi, onuň ölçeg birligi bolup durýar. Gatnawyň her bir görnüşi boýunça ýolagçylaryň sanyny gatnadylan aralyga köpeltmek hasylyny jemlemek arkaly kesgitlenilýär we 20, 26, 32, 40-njy setirler boýunça görkezilýär.

Ýolagçy gatnatmak boýunça hyzmatlar olaryň ähli görnüşlerini öz içine alýar, şonuň ýaly-da rezident dälleri halkara ugurlary boýunça gatnatmak ýaýrawynda, ýagny rezident ulag kompaniýalary tarapyndan amala aşyrylýan gatnawlar we rezident däl ulag kompaniýalary tarapyndan rezidentleriň gatnadylmagy boýunça hyzmatlaryň ähli görnüşlerini öz içine alýar. Şeýle hem olara rezident däl kompaniýalar tarapyndan ýurduň ykdysady çäginde amala aşyrylýan ýolagçy gatnawlary goşulýar, gatnaw maddasynda bellige alynýan rezident ulag kärhanalary tarapyndan emma şol ýurdun çäkleri boýunça rezident däl ýolagçylaryň gatnawy oňa goşulmaýar.

Tutuslygyna alnanda ulag hyzmatlaryna eksport edýän ýurduň çäginde daşardaky bellenen ýerine çenli eltilýän harytlar bilen baglanyşykly hyzmatlar hem degişlidir. Olar harytlary import edýän ýurtlaryň gümrük araçäğine eltilmegini we harytlaryň şol ýurduň öz çägindeki bellenen nokada eltip berilmegini öz içine alýar.

41-nji setir – goşmaça kömekçi ulag işleri ýükleriň ulag bilen daşalmagyny we saklanmagyny, gaýry goşmaça ulag işlerini, syýahatçylyk gulluklarynyň hyzmatlaryny, ýük daşalyşyny guramaklygy öz içine alýar. 41 setir 42, 43, 44, 45-nji setirleriň jemine deň.

43-nji setir – gaýry kömekçi ulag hyzmatlary. Oňa terminallaryň hyzmatlary, awtomobil ýollarynyň, köprüleriň, ýerasty geçelgeleriň işlemegi, demir ýollaryň, awtomobil ýollarynyň ulanylmagy, howa giňişliginiň

peýdalanylyşynyň düzgünleşdirilmegi degişli. Komission ýygymlar, ýolagçy gatnatmak we ýük daşamak bilen baglanyşykly agentlik hyzmatlarynyň tölegi hem oňa goşulýar.

44-nji setir – syýahatçylyk gulluklarynyň we syýahatçylyk operatorlarynyň hyzmatlary. Hyzmatlaryň bu görnüşi aşakdakylary öz içine alýar:

– syýahatçylyk ugurlaryna we ekskursiýa hyzmatlaryna ýollanmalaryň aşakdakylary öz içine alýan gymmaty: ýolagçy ulag hyzmatlary, syýahatçylyk myhmanhana toplumlarynda, syýahatçylyk merkezlerinde, myhmanhanalarda, syýahatçylyk bazalarynda, pansionatlarda ýaşamak we naharlanmak; beýleki pudak edaralaryň kärendä alnan serişdelerinde we raýatlaryň hususy ýaşayyş jaýlarynda ýaşamak, ekskursiýa, syýahatçylyk-sagaldyş hyzmatlary, medeni köpçülik hyzmatlary we ş.m.

Aşakdakylar goşulmaýar:

medeniýet we syýahatçylyk ulgamynyň kärhanalary (birleşikler) bilen özara, hasaplaşyklary boýunça pul serişdeleriniň möçberleri; syýahatçylara we ekskursantlara ýollanmanyň gymmatyndan daşary edilýän we olar tarapyndan goşmaça tölenen hyzmatlar, syýahat enjamlaryny we abzallary kärendesine almak, restoranlaryň, kafeleriň, naharhanalaryň, bufetleriň, surat almak hyzmatlary, dellekhanalaryň, hammamlaryň, saunalaryň, massaž we beýleki sagaldyş otaglarynyň hyzmatlary üçin syýahat-gezelenç edýänlere we syýahatçylara hyzmatlaryndan goşmaça alnan pul girdejileri.

46-njy setir – poçta hyzmatlary. Olara ilatyň:

hatlary, banderollary, ibermeleri, pul geçirimlerini ibermek, telegrammalary ibermek üçin tölegleri girýär.

47-nji setir – aragatnaşyk hyzmatlary. Olara ilatyň aşakdaky tölegleri girýär:

– telfonlardan, Internetden, elektron poçtadan, peýdžing we öýjüklü aragatnaşykdan peýdalanmak üçin;

– radio gepleşikleri alyp esitdiriş nokatlaryndan peýdalanmak üçin;

– kabel teleýaýlymlaryndan peýdalanmak üçin.

49-njy setir boýunça abonentleriň sany öýjüklü tehnologiýany peýdalanmak arkaly döwlet kommunikasion telefon torlaryny elýeterli edýän, döwlet mobil gullugyna geçirmäge ýardam berýän döwlet mobil telefon gullugyna birikdirilen öýjüklü telefonlary ulanýanlaryň sany hökmünde hasaplanýlar.

51-nji setir boýunça abonentleriň sany Internetiň kanallary boýunça maglumatlary, geçirmek ýa-da kabul etmek arkaly amala aşyrylýan aragatnaşyk hyzmatlaryny ulanýanlaryň sany hökmünde hasaplanýar.

52-nji setir – maliýe dellalçylyk hyzmatlary. Bu topara maliýe dellalçylyk hyzmatlary üçin töleg, meselem, akkreditiwler, bank akseptleri, karz

ugurlary, maliýe lizingleri, daşary ýurt walýutasy bilen geçirilýän amallar, şeýle hem komissiýon we gymmatly kagyzzar bilen geçirilýän amallar boýunça ýygymlar, olara degişli broker amallary, gymmatly kagyzzaryň goýberilişini ýerlemek, karzly satyn almak, swoplary, opsiýonlary guramak, komission sylag haklary, möhletli geleşikler bilen meşgullanýan dilerlere hak tölemek, aktiwleri dolandurmak, maliýe bazarlarynyň işini sazlamak we guramak, ynamdarlyk amallaryny geçirmek we ş.m. bilen baglanyşykly hyzmatlar üçin tölegler goşulýar.

53–55-nji setirler – gozgalmaýan emläk bilen geçirilýän kärende we täjirçilik işleri bilen baglanyşykly hyzmatlar. Bu hyzmatlaryň hataryna gozgalmaýan emläk bilen işleýän gulluklaryň hyzmatlary, şeýle hem audit hyzmatlary, buhgalteriýa balanslaryny, hasaplary düzmek boýunça hyzmatlar, salgyt ulgamynda maslahat hyzmatlary girýär.

53b setir – garaşly kärende. Garaşly kärende – bu şeýle raýat-hukukly şertnama formasy, haýsy da bolsa bir tarap (kärendeçi) kärende şertnamasy boýunça kärendesine alnan emlägini beýleki, ýagny üçünji tarapa (garaşly kärendeçä) bermäge borçly.

56-njy setir – kompýuter hyzmatlary we olar bilen baglanyşykly hyzmatlar. Bu hyzmatlara aşakdakylar degişli: maglumatlar binýadyny döretmek, uly göwrümlü maglumatlary saklamak we işlemek; maglymatlary işlemek, hemişelik esasyda daşky görkezijileriň hasaplaýyş toplumlaryny dolandurmak; kompýuter tehnika we enjamlary ulgamynda konsalting; işläp düzmekligi we programmalaşdyrmaklygy hem goşmak bilen; programma üpjünçiligini ornaşdyrmak, sargytçylaryň takyk ulgamlaryny; kompýuterleri we periferiýa gurluşlaryny ulanmak we abatlamak.

57-nji setir – barlaglar we işläp taýýarlamak boýunça hyzmatlar. Bu hyzmatlara barlaglaryň we işläp taýýarlamaalaryň islendik görnüşi boýunça hyzmatlar, şol sanda mahabat, bazary öwrenmek, jemgyýetçilik pikirlerini öwrenmek, ylmy-barlag we tejribe-konstruktorçylyk işleri degişli.

58-nji setir – bilim ulgamyndaky hyzmatlar. Bu aşakdakylary öz içine alýar:

- hususy çagalar baglarynda, bakja-baglarynda çagalary saklamak boýunça ata-eneleriň töleginiň möçberindäki hyzmatlar;

- ýokary okuw mekdeplerine girmek üçin tölegli taýýarlyk kurslaryň hyzmatlary;

- informatikanyň esaslary we hasaplaýyş tehnika, daşary ýurt dillerini öwretmek we ş.m. boýunça kurslar;

- hojalyk hasaplaşygyndaky okuw mekdepleriniň hyzmatlary.

61–62–63-nji setirler – ilatyň saglygy goraýyş we sosial hyzmatlar ulgamyndaky hyzmatlar. Bu topluma şular girýär:

- lukmançylyk maslahatlary we umumy profilli lukmanlar (terapewtler) tarapyndan, hünärmen lukmanlar, hirurklar tarapyndan umumy we ýörite

lukmançylyk ulgamynda keseli bejeriş. Bu iş saglyk öýlerinde (ambulator pasiyentler üçin klinikalarda), şeýle hem lukmanlaryň toparý tarapyndan hususy iş tertibinde, şonuň ýaly-da öýde kömek bermek görnüşinde amala aşyrylyp bilner;

– umumy we ýörite häsiýetli stomatologiýa ulgamyndaky işler – ortodontiýa ulgamyndaky işler;

– gije-gündiz ýerine ýetirilýän, çagalara, garrylara we özlerine seretmäge mümkinçiligi çäkli bolan adamlaryň ýörite toparlaryna gönükdirilen sosial kömeklere gönükdirilen işler, emma şonda bejeriş we bilim berişi esasy elementler bolup durmaýar.

64-nji setir – dynç alyşy, medeni we sport çärelerini guramak boýunça hyzmatlar. Medeni hyzmatlar ilatyň aşakdakylar üçin tölegini öz içine alýar:

– görkezilýän kinofilmleriň we wideofilmleriň, spektakllaryň, konsertleriň, sirk çykyşlarynyň, muzeýe, sergilere, döredijileik agşamlaryna giriş biletleri (abonemetleri);

– teatral baýramçylyklara, täze ýyl arçalaryna, döredijilik agşamlaryna we beýleki köpçülikleýin-medeni çärelere girmek üçin biletler;

– attraksionlardan we oýun awtomatlaryndan, stoluň üstünde oýnalýan oýunlardan, kazino hyzmatlaryndan peýdalanmak;

– wideofilmleriň öndürilmegi, köpeldilmegi, wideoprogrammalaryň we wideofilmleriň ýazgylý kassetalaryny kireýne bermek;

– sazçylyk, çeperçilik we horeografiki mekdeplerdäki we studiýalardaky okuwlary;

– sport ýaryşlaryna baýramçylyklara, sport desgalarynda geçirilýän sport-tomaşa çärelerine biletleriň gymmaty;

– sportuň dürli görnüşleriniň öwredilmegi, sagaldyş toparlarynda sapaklaryň geçirilmegi;

– trenajor zallaryndan, sport meýdançalaryndan, tennis meýdanyndan, sport toplumlaryndan we zallaryndan, ýüzüş howzundan, atyş tirlinden, stendlerden we beýleki sport desgalarydan peýdalanmak.

65-nji setir – myhmanhana we restoran hyzmatlary myhmanhanalar we restoranlar tarapyndan edilen hyzmatlaryň gymmatyny öz içine alýar.

66-njy setir – hyzmatlaryň beýleki görnüşleri. Gaýry hyzmatlara himiki usulda arassalamak, ýuwmak we boýamak hyzmatlary, kir ýuwujylaryň hyzmatlary, hammamlaryň we duşlaryň hyzmatlary; dellekhanalaryň hyzmaty (parikleri, şinýonlary öz içine almak bilen) we salonlar, şeýle hem hyzmatlaryň beýleki görnüşleri, sanalyp geçilmedik hyzmatlar goşulýar.

10 BÖLÜM. OBA HOJALYK ÖNÜMLERINIŇ ÖNDÜRILIŞI

01-nji setir boýunça kärhananyň hereket edýän nyrlarynda öndürilen oba hojalyk önümleriniň (işleriň, hyzmatlaryň) möçberine ekerançylygyň we

maldarçylygyň tokaýçylygyň we awçylygyň önümleriniň jemi gymmaty, şeýle hem, kärhanalar tarapyndan şu ykdysady işleriň görnüşleri boýunça edilen oba hojalyk hyzmatlarynyň gymmaty goşulýar.

Kärhananyň hereket edýän nyrlarynda oba hojalyk önümleriniň (harytlar, hyzmatlar) möçberi (*daýhan birleşikleriniň hasabyna tabşyrlan önümi hasaba almazdan*) diýen 01a setirde diňe bir şertnama boýunça daýhan birleşikleriniň hasabyna tabşyrylanlar dälde, eýsem hususy oba hojalyk önümi bolup we ony özbaşdak ýerleşdirýän oba hojalygyna degişli kärhanalar bilen doldurylýar.

“Oba hojalygy, awçylyk we tokaýçylyk ýaýrawyndaky hyzmatlar (weterinar hyzmatlaryndan başgalary) – hemmesi” diýen 02-nji setirde hasabat döwründe oba hojalygynda ýerine ýetirilen işleriň (hyzmatlaryň) möçberi görkezilýär, olar ilkinji hasaba alyş formalary esasynda alynýar. Bu setire ykdysady işiň “Awçylyk we tokaýçylyk görnüşi boýunça ýerine ýetirilen” hyzmatlaryň möçberi hem goşulýar.

03-nji we 04-nji setirlerde ekerançylyk ulgamyndaky hyzmatlar we maldarçylyk ulgamyndaky hyzmatlar, GBS-i we subsidiýalary hasaba almazdan, hereket edýän nyrlarda görkezilýär.

“Ekerançylyk ulgamyndaky hyzmatlar” diýen 03-nji setirde beýleki gaýry hyzmatlary goşmak bilen ekerançylykdaky hyzmatlaryň ähli görnüşleri görkezilýär (hak tölenip ýa-da şertnama esasynda ýerine ýetirilýän). Bu topar şulary öz içine alýar: meýdan işleri babatdaky hyzmatlar (ekiş we şitil oturtmaklyga taýýarlyk üçin ýerleri işläp bejermek; eküş we şitil oturtmaklygy geçirmek; hasyl ýygnamak, ekinleriň hasylyny soňuna çenli ýygnap gutarmak işleri, tohumlaryň eküşe ýaramlylyk hilini barlamak işleri, tohumlary guratmak, arassalamak, seljermek, dermanlamak we saklamak boýunça işler, oba hojalygyna peýdalylygyny gowulandyrmak işleri, gaýry meýdan işleri); şitilhanalarda gök önümleriň şitillerini taýýarlamak işleri (şitilleri açyk we ýapyk toprakda ösdürüp ýetişdirmek); oba hojalyk ekinlerini defoliantlar, desikantlar arkaly dermanlamak işleri (uçarlar bilen howadan derman sepme arkaly ösümlükleri zyýan berjilerden goramak işleriniň ýerine ýetirilmegi; oba hojalyk ekinlerini zyýan beriji tiz ýaýraýan kesellerden saplamak işleri, ekinleri dökünlemek işlerine taýýarlyk işleri (mineral we organiki dökünleri bermek, ýerleri hek we gips bilen dökünlemek işleri we beýleki işler), ekerançylyk ulgamyndaky gaýry işler (ýerleri suwurmak işleri, suwaryş kanallaryny arassalamak işleri, ýerleri suwurmak üçin suw hojalyk desgalarynyň işleýşi, ýerleriň şor suw balansyna gözegçilik etmek, ösümlükleri haşal otlardan goramak, ugratmak boýunça hyzmatlar, ekerançylyk önümlerini ýüklemek, düşürmek ulag işleri, tohumlary we mineral dökünleri eltip bermek, işgärleri gatnatmak we gatnatmagyň beýleki görnüşleri, bank işleri, oba hojalyk ýerlerini gowulandyrmak, iýmleri taýynlamak, gök önümleri öndürmek işleri, gülçülik we ýapyk toprakda ösdürilip ýetişdirilýän ekinler we başgalar).

Bu topar şulary öz içine almaýar: ekerançylyk önümlerini ýerleşdirmek boýunça işler, agranomlaryň we oba hojalyk ykdysatçylarynyň hyzmatlary, baglaryň, seýilgähleriň taslama işleri we sport enjamlarynyň oturdylmagy, ösümlük süýmlerini taýynlamak we oba hojalyk sergilerini guramak bilen baglanyşykly işler.

«Maldarçylyk ulgamyndaky hyzmatlar» diýen 04-nji setirde gaýry işleri goşmak bilen, işiň maldarçylykda edilen ähli görnüşleri görkezilýär. Bu topar şulary öz içine alýar: gara mallara ideg etmek boýunça işler (sygyrlary sagmak işleri, ýaş mallara ideg etmek işleri, höwür mallara seretmek işler we gaýrylar); dowardarçylyk ulgamynyň işleri (goýunlaryň gyrkymy, dowardarçylykda garaköli bagananyň işlenilmegi we gaýrylar), guşçulyk ulgamyndaky işler, maldarçylyk ulgamyndaky gaýry işler (gylýalçylyk, düýedarçylyk, mallaryň beýleki görnüşlerini saklamak we balaryçylyk ulgamyndaky hyzmatlar), mallary iýmlemäge iýmleri taýýarlamak we paýlamak, mallary suwa ýakmak, maldarçylyk önümlerini ulagly daşamak hyzmatlary, maldarçylykda gaýry işleri geçirmekdäki hyzmatlar (mallary bakmak we soýmak işleri, mallary seçmek bilen bagly işler, işgärleri, iýmleri, suwy gatnatmak, mallaryň derisini almak, mallary suwa ýakmak, satuwa taýýarlamak işleri, fermanyň toplumlaýyn mehanizmeleşdirmek işleri we maldarçylyk ulgamyna girizilmedik beýleki işler).

Bu topar şulary öz içine almaýar: maldarçylyk önümleri ýerleşdirmek boýunça işler, weterinar hyzmatary we oba hojalygynyň ykdysatçysynyň hyzmatlary.

Bu Bölümiň 05-nji setiri boýunça 2-nji Bölümden (01-nji setir) aýratyn bölünip çykarylýar we daýhan birleşikleriniň hasabyna tabşyrylýan oba hojalyk önümlerinden alnan girdeji görkezilýär. Şonda daýhan birleşikleriniň özleri bu setiri doldurmaýarlar.

Bu Bölümiň 06-nji setiri boýunça 5-nji Bölümden (01-nji setir) daýhan birleşikleriniň hasabyna tabşyrylýan oba hojalyk önümlerini öndürmek üçin çykarylan harajatlar görkezilýär. Daýhan birleşikleri bu setiri doldurmaýarlar.

07-nji setirde “Bar bolan ýer bölekleriniň umumy meýdany” Türkmenistanyň Prezidentiniň çykaran 14046, 14246, 14247 belgili kararlaryna laýyklykda oba hojalyk önümçiligi üçin berilýän ýer bölekleri görkezilýär. Daýhan birleşikleri tarapyndan bu setir doldurylmaýar.

**Ykdysadyýetiň döwlete dahylsyz
böleginiň statistikasy müdirligi**